

ГЛАГОЛИЦА

Глаголицата е уникална писменост, създадена от Константин Философ през периода между 851 и 855 година.

Братята Константин и Методий са родени в град Солун в семейството на благородник. Баща им се казвал Лъв, изпълнявал длъжността гронгарий (висш военачалник) и бил пръв по ранг след стратега на Солунската област. За дядо им по бащина линия се знае, че бил преселник от България, който според един от биографите на двамата братя „е изпаднал в немилост пред владетеля, на когото е служил“. Според изследователи от Хамбургския университет дядото на Константин и Методий е бил болярин от Плиска, който симпатизирал на християнството и се покръстил заедно със семейството си. Напуснал България заради конфликт с българския владетел и се преселил във Византия, където получил висша административна длъжност. Майката на Константин и Методий се наричала Мария и по произход била от славяните, живеещи около Солун. Константин още като дете проявил изключителни дарби и затова през 842 г. бил изпратен да учи в прочутата Магнаурска школа. Там той изучавал история, литература, философия, граматика, диалектика, музика, астрономия, теософия, математика, логика, риторика. Говорил е няколко езика и е познавал добре културите на древните народи. Изпълнявал е различни дипломатически и просветителски мисии по поръчка на византийския император.

Създаване на глаголицата. Константин Философ започнал работа по създаването на нова писменост още след завръщането си от мисията при сарацините през 851 г., когато се оттеглил в пълно усамотение в един от манастирите в Северозападна Мала Азия. В житието на Константин Философ, автор на което е неговият ученик Климент Охридски, пише, че след като се отдал на дълъг размисъл, молитви и съзерцание, той получил видение (прозрение), в което Бог му се явил и му показал знаците на писмеността („Пространно житие на Константин Философ“, гл. XIV). След усилен труд към 855 г. двамата братя вече са били съставили нов език с граматика към него и нова писменост, наречена „глаголица“. Новият език бил създаден на основата на българския език, говорим по него време в България, и на едно от наречията на южните славяни. Езикът, който Константин и Методий създали, е наричан по различни начини: „кирилометодиев“, „българославянски“, „черковнославянски“, „средновековен български“. В езикознанието и в историческата наука този език се нарича старобългарски. Значима част от уникалния труд на двамата братя е съставянето на граматика към новия език, което изисквало задълбочени познания в сферата на езикознанието.

Знаците от писмеността глаголица отразявали всички фонетични особености на новия българославянски език, създаден специално за нуждите на църковното богослужение. Глаголицата и българославянският език били създадени и с политическа цел – българите, чиято държава била най-силната в Югоизточна Европа, и славяните, които били един от най-многобройните народи в Източна Европа, трябвало да бъдат приобщени към християнството от Византия. Рим и Византия се конкурирали в стремежа си да приобщят повече народи към своите църкви, защото това било успешна форма за поставяне под културна и политическа зависимост.

Брегалнишката мисия е религиозна и просветителска мисия на Константин Философ в района на река Брегалница в югозападните територии на тогавашна България. Тя се е състояла след 855 г. и се споменава в няколко писмени източника от XI и XII век. Според преданието, Константин дошъл с новосъздадената глаголица (Черноризец Храбър посочва в „Сказание за буквите“, че тя е била готова в 855 г.) и успял да покръсти около 45 000 души, живеещи в района на река Брегалница. Във връзка с Брегалнишката мисия Константин Философ, брат му Методий и техните ученици са превели цялата християнска богослужебна литература от гръцки на българославянски език и са подготвили достатъчно преписи, за да бъде разпространено християнството сред населението на Югозападна България. Център на мисията бил град Равен (идентифициран от някои учени с откритите

развалини при с. Козяк, до днешния Щип). В част от източниците се споменава и за среща между Константин Философ и Борис I, на която били водени преговори с българския владетел за приобщаване на цялата държава към християнската вяра.

Мисия в Моравия. През 862 г. Константин Философ бил натоварен от византийския император Михаил III с религиозна и просветителска мисия в Моравия. За да подготвят преписите на евангелията и литургичните книги, Константин Философ, Методий и група от техни ученици се оттеглили за няколко месеца в манастира „Свети Полихрон“.

В началото на 863 г. Константин, Методий и придружаващите ги ученици пристигнали във Велеград, където били радушно посрещнати от княз Ростислав. Константин Философ и Методий създали книжовна школа в Моравия, но тя просъществувала за кратко време, тъй като княз Светополк (наследник на княз Ростислав) бил зле настроен към делото на двамата братя и позволил на немските духовници да преследват техните ученици, да ги затварят и да горят богослужебната им литература. Тъй като били засегнати и политическите интереси на германската империя, немските духовници се оплакали на папа Николай I, който поканил двамата просветители в Рим, за да защитят делата си и да уредят възникналите противоречия. В края на 867 г. Константин Философ и Методий пристигнали в Рим. Посрещнал ги новият папа Агриан II, който демонстрирал своето добро отношение. Пред него братята представили своите искания: да се допусне употребата на българославянския език в богослужението; част от учениците им да бъдат ръкоположени за свещеници; на един от братята да бъде даден епископски сан; двамата братя да управляват моравската и панонската църкви самостоятелно (без намесата на германското духовенство) и да бъдат подчинени директно на папата. Константин Философ и Методий предали на папа Агриан II мощите на Св. Климент Римски, които открили на Кримския полуостров по време на хазарската си мисия.

Папа Агриан II удовлетворил всички искания на братята, като поставил едно условие – в църквите евангелието да се чете първо на латински, а след това на българославянски език. Катедралите „Света Марина“ и „Свети Петър“ били първите римски църкви, в които били отслужени литургии на българославянски език. Папа Агриан II благословил новата азбука и език, а също и просветителската мисия на Константин и Методий, на специална литургия в храма „Св. апостол Петър“. По този начин писмеността глаголица и българославянският език били официално признати за четвъртия свещен език и писменост, които могат да бъдат използвани за богослужебни цели в християнския свят.

Моравската мисия на Константин Философ и Методий дала добри резултати в Панония при княз Коцел (860 – 874) и най-вече в Хърватско. Хърватската редакция на глаголицата (наричана „длъгнеста“ или „ъглеста“) била разпространена сред част от западните, но най-вече сред южните славяни. Освен богослужебни книги, на нея били писани документи, писма, записки и друга литература. В началото всички книги се пишели и рисували на ръка от писари и калиграфи в специални работилници, наречени „скрипториуми“. След средата на XV век на глаголица започнали да се издават и печатни книги.

Разпространение на глаголицата в България. Едни от най-добрите ученици на Константин и Методий (някои от тях били сътрудници на двамата братя още от времето, когато са създавали глаголицата), бягайки от немските духовници, се добрали до Белградската крепост, която по него време била в пределите на България като гранична крепост и била управлявана от боритаркан – заместник на княз Борис I. Управителят на крепостта приел с почит изгладнелите и премръзнали просветители, подслонил ги, погрижил се за тях и ги изпратил в столицата Плиска, където те били приети с големи почести. През 886 г. в България пристигнали и други прогонени от Моравия ученици на двамата братя. Те били по-млади, затова немските духовници ги продали като роби на робския пазар във Венеция, където били откупени от служители на византийския император Василий I Македонец и закарани в Константинопол. Там им възвърнали духовните санове и ги изпратили при княз Борис I. Един от тези ученици бил презвитер Константин, получил по-късно

прозвището Преславски. По време на престоя си в Константинопол той се сприятелил с по-малкия син на княз Борис I – Симеон, който тогава учел в Магнаурската школа.

В столицата на България – Плиска били създадени условия за широка просветителска, мисионерска и книжовна дейност, а в Преслав било основано голямо книжовно средище, известно в историята като Преславска книжовна школа. Княз Борис I изпратил Климент с просветителска мисия в югозападните български земи. Климент бил българин по произход – в житието му пише: „Този велик наш отец и светилник на България бил по род от европейските мизи, които обикновено народът знае като българи“. Климент приел мисията да основе в Кутмичевица втори център за книжовна дейност и да създаде училище за свещеници и учители. Подпомогнат финансово от княз Борис I, Климент построил манастира „Свети Пантелеймон“, където в продължение на 7 години развивал широка просветителска дейност. На осмата година бил ръкоположен за епископ на областите Драговития (северно от Солун) и Велика (Западните Родопи). Климент създал Охридската книжовна школа. През 916 г. Климент починал и бил погребан в една от охридските църкви. Канонизиран е за светец от християнската църква. В историята е останал с името Климент Охридски.

Наум участвал в създаването на Преславската школа, но в 893 г. бил изпратен да помага на Климент Охридски в югозападна България. През 900 г. Наум построил манастир край Охрид със средства, осигурени от цар Симеон I.

Само в района на Плиска и Преслав в края на IX век е имало 27 църкви, 11 манастира и 14 манастирски църкви.

Създаденият от Константин и Методий българославянски богослужебен език (наричан днес в науката „старобългарски език“) бил развит и обогатен в България. Тук той от богослужебен (сакрален) език се превърнал в пълноценен книжовен език, който започнал да се ползва за нуждите на образованието, науката, културата, държавната администрация и при всекидневното общуване.